

Aliance a regionální bezpečnostní instituce

Alianční bezpečnostní dilema

Základní charakteristika konceptu

- Přibližně v polovině 80. let jej zformuloval Glenn H. Snyder.
- Vedle „klasického“ bezpečnostního dilematu existujícího jako důsledek anarchické povahy mezinárodního systému[, se v mezinárodních vztazích lze setkat i se specifickým bezpečnostním dilematem existujícím v rámci vojenských aliancí a bezpečnostních partnerství.
- Alianční bezpečnostní dilema obvykle existuje v rámci aliance mezi dvěma a více státy.
- Hlavním negativem rozhodnutí státu zajistit si nebo zvýšit svou bezpečnost vstupem do aliance je, že se tím stát stává v různé míře na alianci a jejích ostatních členech závislý. Současně tím v interakcích mezi členy aliance vzniká alianční bezpečnostní dilema, jehož dvěma póly jsou obavy ze „zachycení“//chycení do pastí (entrapment) a „opuštění“ (abandonment).

Opuštění (abandonment) a zachycení/chycení do pasti (entrapment)

- Opuštěním se obvykle rozumí vystoupení z aliance (v extrémním případě včetně přeběhnutí k opoziční alianci), nesplnění povinností vyplývajících z alianční smlouvy, případně neposkytnutí podpory v situaci, kdy se to od spojence očekává.
- Zachycení lze definovat jako zatažení do konfliktu kvůli zájmům spojence, které stát nesdílí nebo je sdílí jen v omezené míře.
- K chycení do pasti v podstatě dochází pokaždé, když jednomu ze států záleží na zachování aliance více než na nákladech spojených s bojem za zájmy spojence.
- Platí přitom, že získá-li určitý stát silný pocit podpory od svých partnerů, bude se pravděpodobně chovat neústupněji vůči rivalům, a tudíž hrozí větší riziko, že následně chytí do pasti ony partnery, kteří za ním tolik stojí.
- Čím těsněji a jednostranněji se tedy stát přimyká ke spojenci, tím více nahrává možnosti vlastního chycení do pasti, k čemuž přispívají samozřejmě i specifické vlastnosti daného spojence, zejména jeho případná lehkomyšlnost či agresivita.
- Mezi rizikem chycení do pasti a opuštěním existuje inverzní vztah čili téměř nepřímá úměrnost – pokud snížíme pravděpodobnost jedné hrozby, zvýšíme nevyhnutelně tendenci k výskytu druhého extrému.

Možné chování člena aliance v důsledku obav z opuštění

- vybudování vlastních vojenských kapacit zvýšením výdajů na zbrojení a akvizicemi nových zbraňových systémů;
- pokusit se najít nové spojence, posílit alternativní vojenské aliance nebo se naopak pokusit o politiku ústupků vůči protivníkovi;
- posílit vojenskou spolupráci ovlivňováním dalších dimenzí vzájemných vztahů;
- posílení závazků státu vůči alianci ve snaze přimět svého spojence k recipročnímu chování;
- stát se pokusí zajistit si od spojence větší podporu předstíráním, že hodlá opustit alianci;

Možné chování člena aliance v důsledku obav ze zachycení/chycení do pastí

- Úplné vystoupení z aliance;
- Snaha usmířit spojencova protivníka;
- Redukce závazků státu vůči alianci a menší ochotou plnit existující povinnosti vyplývající z alianční smlouvy s cílem přimět svého spojence k větší zdrženlivosti;

Faktory ovlivňující závažnost aliančního bezpečnostního dilematu a intenzitu obav státu z chycení do pasti či opuštění

➤ Podle G. H. Snydera:

- 1) *zájmy;*
- 2) *závislost;*
- 3) *pevnost závazků vůči alianci;*
- 4) *minulé chování členů aliance;*

➤ Podle V. D. Cha lze rozlišit tři soubory faktorů:

- 1) *Podmínky ovlivňující schopnost státu vystoupit z aliančních uspořádání, která považuje za neuspokojivé, a vstoupit do jiných aliancí nebo si zajistit bezpečnost jinými prostředky.*
 - - relativní mocenské kapacity;
 - - polarita;
- 2) *Faktory týkající se podmínek panujících uvnitř samotné aliance.*
- 3) *Faktory, které existují uvnitř státu a ovlivňují jeho postoj k alianci.*

„Alianční hra“ v multipolaritě

- V multipolaritě získává primární alianční dilema mezi hlavními (přibližně stejně silnými) státy podobu známého věžňova dilematu s N-aktéry.
- Každý stát dvě volby: hledat spojence nebo se zdržet uzavírání aliancí, které vždy zahrnují určité náklady typu omezené svobody jednání (*freedom of action*) zejména v důsledku povinnosti přispívat k obraně zájmů partnerů.
- Z pohledu každého individuálního státu by přirozeně bylo nejvýhodnější, aby vytvořil nějakou alianci, zatímco ostatní nikoli. Druhým nejlepším možným řešením je pak všestranné zdržení se uzavírání aliancí.
- Jakmile ale vznikne jedna aliance, vyvolá nejspíš v život i alianci opoziční (*counter-alliance*) složenou ze států, které si nemohou být jisty záměry prvotní aliance.
- Pravděpodobný výsledek primárního aliančního dilematu – dvě konkurenční koalice – je ovšem druhým nejhorším možným výsledkem z hlediska všech států, neboť se nedokázaly dohodnout na výhodnějším univerzálním zdržení se uzavírání aliancí, a tak si naložily břemena spojená s účastí v alianci, aniž by si prostřednictvím spojeneckých svazků výrazně zvýšily bezpečnost, jelikož proti jejich alianci podobně působí aliance opoziční.
- Tato kontraproduktivnost formování aliancí by ale zmizela, kdyby šlo o alianci vytvořenou kvůli obraně před zjevně expanzionistickým státem nebo kdyby některé ze států v systému byly výrazně slabší, což by na jejich straně vyvolávalo jiné motivy ke spojení, než s jakými operuje výše nastíněné bezpečnostní, respektive věžňovo dilema.

Sekundární fáze alianční hry

- V okamžiku vzniku aliance se bezpečnostní dilema přesouvá do jiné oblasti označené výše jako sekundární fáze, která může, ale nemusí odpovídat logice vězňova dilematu.
- Zde mají státy na výběr opět mezi dvěma volbami, tentokrát ale v otázce, jak se zachovat ke svému aliančnímu partnerovi, tj. nakolik se k němu přimknout a zda mu poskytnout plnohodnotnou podporu ve všech jeho konfliktech s rivaly (*adversary game*). Jde-li o extrémní póly kontinua, člen aliance se tedy rozhoduje mezi strategií „kooperace“ a „defekce“ (*defection*).
- Každá ze zmíněných alternativ přináší eventuální dobra (*goods*) i zla (*bads*). Hlavní zlo představuje v aliančním bezpečnostním dilematu opuštění (*abandonment*) nebo „chycení do pastí“ (*entrapment*) ze strany spojence a analogicky nejdůležitější dobro (zisk) spočívá v redukci rizika, že bude stát svým spojencem opuštěn či chycen do pastí.

Složené bezpečnostní dilema

- Je vytvářeno kombinací alianční hry a hry s protivníkem.
- Jestliže jde o jeho součást nazvanou hra s protivníkem, stát (usilující o zachování statu quo) stojí před dvěma volbami: buď vůči rivalovi zvolí strategii usmiřování (*conciliation*), nebo postoj neústupnosti (*firmness*).
- Jestliže partner postupuje vůči rivalovi tvrdě, klade mu odpor, nebo jej dokonce donucuje, ubezpečuje tím svého spojence o vlastní loajalitě, čímž snižuje pravděpodobnost jeho eventuální defekce. Na druhou stranu ale v tomto případě zcela evidentně narůstá riziko chyčení do pastí.
- Postoj neústupnosti ve hře s protivníkem také omezuje vyjednávací moc vůči spojenci v alianční hře. A v neposlední řadě nezbyvá než zopakovat, že neústupnost vůči rivalovi přispívá nechtěně k posílení jeho aliance.
- Naproti tomu strategie usmiřování protivníka bude mít za následek umírnění spojence (*restraining the ally*), a tudíž snížení nebezpečí vlastního chyčení do pastí. Zlepšení vztahů s rivalem přiměje i spojence k opatrnějšímu jednání s ním.
- Dotyčný spojenec se třeba navíc i začne obávat, že jeho partner uvažuje o defekci, čemuž se může pokusit zabránit vstřícnějším chováním ve stávající alianci, kde mezitím klesá jeho vyjednávací moc vůči spojenci úměrně tomu, jak se ten sblížil s rivalem
- Jenže nejvíce nežádoucím vedlejším účinkem usmiřování protivníka je hrozba ztráty dosavadního spojence.
- V bezpečnostním dilematu hry s protivníkem pak často dochází k roztočení „spirály nejistoty“, kdy zatvřelí rivalové soutěží o moc a bezpečnost hnáni strachem, že obranné kroky soupeře jsou motivovány skrytou agresivitou. V aliančním bezpečnostním dilematu nacházíme obdobnou tendenci v podobě tzv. „integrační spirály“, v rámci které se spojenci vůči sobě postupně stále více přibližují, aby je ten druhý neopustil.
- Obě zmíněné „spirály“ se proplétají a posilují = 1) členové aliance kooperují, aby partner neopustil alianci z důvodu nízké míry podpory 2) Současně členové aliancí snižují obavy svých spojenců tvrdým vystupováním vůči rivalovi; 3) Ten se cítí ohrožen a jeho nepřátelská reakce nově posílí tendence spojenců k semknutí se; 4) Což dále zneklidní protivníka, které se ze strachu více přimkne ke svým vlastním spojencům; 5) Odpovědí je upevnění prvotní aliance a opakování cyklu.
- Tento bludný kruh nemusí být osudový, je ale třeba aby se nezúčastnění spojenci členů konkurenčních koalic pokusili po předchozí dohodě obě aliance koordinovaně krotit (každý vyvinutím tlaku na své partnery). Tito nezúčastnění spojenci tedy musí shodně zvolit strategii kooperace (respektive usmiřování ve hře s protivníkem) a hrozit opuštěním aliance v alianční hře, tzn. musí dělat pravý opak toho, co se od nich normálně očekává.

Alianční bezpečnostní dilema v bipolaritě

- V bipolárním systému je alianční bezpečnostní dilema méně vyostřené, neboť existuje jen malá pravděpodobnost, že stát skončí opuštěn.
- Prakticky z něj tak zůstává jen riziko chycení do pasti = v období studené války vyvolávala největší obavy varianta tzv. „nukleárního chycení do pasti“ (nuclear entrapment), tj. scénář jaderné války supervelmocí během níž by se Evropa stala hlavním či dokonce jediným bojištěm.
- Chycení do pasti tedy hrozilo zejména slabším spojencům obou supervelmocí, neboť sdíleli jen část z globálních zájmů USA a SSSR, přičemž jejich jednání dokázali z důvodu přílišné mocenské asymetrie ovlivnit jen v omezené míře.
- Nicméně slabší státy se před chycením do pasti mohly bránit distancováním se od politiky supervelmoci, navíc bez velkého rizika následného opuštění.
- Protože riziko opuštění není příliš reálné, spojenci neztrácejí ochranu supervelmoci ani v případě, že překáží jejím akcím = tato alianční stabilita nebrání žádnému ze spojenců v příklonu ke strategii usmiřování (i supervelmoci dokáží snáze zastavit „spirálu nejistoty“) vůči rivalovi.
- V bipolárním systému tak může každý spojenec postupovat značně samostatně ve hře s protivníkem, aniž by tím vyvolal nežádoucí vedlejší účinky v alianční hře.
- Nicméně i v bipolárním systému si lze představit několik scénářů potenciálně ohrožujících přežití aliance – kondominium velmoci nebo naopak finlandizaci či dokonce neutralizaci menších (spojeneckých) států.
- Hlavní výzvou pro supervelmoci v bipolárním systému je nalezení takové „optimální směsi“ neústupnosti a kompromisu vůči SSSR“, která by zavdávala co nejmenší podněty slabším spojencům k úvahám o jejich finlandizaci či neutralizaci.